

Lidia Tasienkiewicz

JUBILEUSZ 90-LECIA PROFESORA STEPANA STOJKO

ON THE 90TH ANNIVERSARY OF PROFESSOR STEPAN STOJKO BIRTH

15 marca 2010 roku we Lwowie odbyło się uroczyste wspólne posiedzenie Rad Naukowych Instytutu Ekologii Karpat Ukraińskiej Akademii Nauk, Narodowego Uniwersytetu Leśnego i Wydziału Geograficznego Lwowskiego Uniwersytetu im. Ivana Franko, poświęcone jubileuszowi 90-lecia znanego uczonego z dziedziny ekologii i fitosocjologii Pana Prof. dr. hab. Stepana Stojko.

W uroczystościach uczestniczyli liczni przyjaciele i koledzy Jubilata z Polski, Czech i Słowacji.

Stefan Stojko urodził się 14 marca 1920 r. w malowniczej górskiej wsi Kroczewo na Zakarpaciu należącej wówczas do Czechosłowacji, jako najstarszy syn Heleny i Michała Stojków. Ojciec Stepana Stojko był prawosławnym duchownym, co zapewne sprawiło, iż liczna rodzina, złożona z ośmiorga dzieci, wychowana była w duchu religii chrześcijańskiej. W latach 1930–1938 Stepan Stojko uczęszczał do Klasycznego Gimnazjum w mieście Chust, gdzie pobierał nauki na Wydziale Ukraińskim (Rusińskim). Na Wydziale Czeskim uczyły się dzieci czeskich urzędników państwowych. Profesorami Gimnazjum w Chust byli Czesi i emigranci z Ukrainy, Rosji i Galicji – często ze stopniami doktorskimi, co zapewniało wysoki poziom nauczania absolwentom. W tym okresie młody Stepan Stojko zaczął opanowywać inne języki, oprócz rodzimego ukraińskiego, czeski i słowacki.

Po ukończeniu gimnazjum podejmuje pracę nauczyciela w Szkole Podstawowej w Nowosyłeciu, którą traci wkrótce, w roku 1939, po zajęciu Zakarpacia przez Królestwo Węgierskie – oficjalnie z powodu braku patentu nauczycielskiego. Ale jako obywatel państwa węgierskiego podejmuje pracę urzędnika finansowego w Zadunajskim Rejonie Węgier, a w roku 1942 zostaje wcielony do wojska węgierskiego i odbywa służbę w konnym pułku artyleryjskim, stacjonującym opodal znanego miasta Pécs. Tam, na miejscowym Uniwersytecie podejmuje w latach 1943–1944 studia zaoczne na Wydziale Prawa, jako kadet. Daje Mu to szansę poznania nowego języka: węgierskiego.

Wojna się kończy. W 1945 roku Stepan Stojko staje się obywatelem radzieckiej Ukrainy i w Użgorodzie podejmuje pracę w miejscowym urzędzie rejonowym jako referent. Z powodu ówczesnego deficytu wykształconej kadry, zostaje skierowany do Lwowa, dla kontynuowania studiów na Wydziale Prawa miejscowego Uniwersytetu, rozpoczynając je od II roku. Zainteresowania Stepana Stojko zaczynają jednak ewoluować w kierunku nauk przyrodniczych, co powoduje, iż podejmuje studia na Wydziale Leśnym Politechniki Lwowskiej, stając się pierwszym studentem Zakarpacia we Lwowie. W tym czasie na Wydziale Leśnym pracowali jeszcze Polacy, w tym doc. dr inż. Władysław Matuszkiewicz oraz liczni asystenci, a na pierwszych latach studiowali jeszcze studenci Polacy. Dla naszego Jubilata była to szansa poznania język polskiego, którą skrzętnie wykorzystał.

Podkreślamy zainteresowania językowe Jubilata, gdyż w okresie powojennym, w trudnych ekonomicznie latach, zajmował się tłumaczeniem czeskich i węgierskich publikacji naukowych na ukraiński na użytek ludzi nauki, dorabiając do skromnego uposażenia laboranta, co z jednej strony pozwalało utrzymać rodzinę, a z drugiej dało szansę poznania botaniki i geologii, którą to wiedzę wykorzystuje w późniejszych badaniach Karpat.

Stepan Stojko w roku 1949 kończy studia leśne, uzyskując dyplom inżyniera wraz z nakazem pracy do Nadleśnictwa Użgorod. Latem 1951 r. poznaje znanego geobotanika i pedagoga, profesora Piotra Pogrebniaka, dyrektora Instytutu Lasu Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie. Towarzysząc mu w badaniach lasów dębowych, objawił swój talent naukowy, w wyniku czego prof. Pogrebniak zachęcił młodego inżyniera do podjęcia studiów aspiranckich. W efekcie, pod jego kierunkiem, w Instytucie Lasu Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie, w roku 1954 Stepan Stojko uzyskuje stopień kandydata nauk (doktora) na podstawie rozprawy pt. *Lasy dębowe Zakarpacia i problem zwiększenia ich produktywności*. Następnie, od roku 1966 podejmuje wykłady z botaniki na Wydziale Leśnym we Lwowskim Instytucie Gospodarstwa Leśnego. Wykłada również ochronę przyrody na Wydziale Geografii Uniwersytetu Lwowskiego. W tym czasie wiąże się etatowo z Ukraińską Akademią Nauk, gdzie pracuje do czasu obecnego oraz z Uniwersytetem Lwowskim.

W roku 1969 Stepan Stojko habilituje się w Instytucie Botaniki Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie, przedstawiając pracę: *Lasy dębowe Karpat*. W roku 1980 uzyskuje tytuł profesora.

Zarówno w pracy naukowej w Instytucie Akademii Nauk Ukrainy, jak i na Uniwersytecie Lwowskim, Jego zainteresowania w dużej mierze skupione były na rozwoju młodej kadry naukowej. Pod kierunkiem Profesora Stojko wykonano 13 prac doktorskich.

Szeroki zakres zainteresowań naukowych Stepana Stojko koncentruje się głównie wokół Karpat Ukraińskich i przyległych do nich terenów. Jest znany oczywiście w swojej ojczyźnie, ale i w Rosji i na terenie całej Europy jako badacz, organizator i działacz społeczny w zakresie ochrony środowiska i botanik oraz leśnik. W ramach corocznych badań fitogeograficznych odkrył i opisał stanowiska świerka, dębu bezszypułkowego w piętrze regla dolnego. W pasie przygranicznym Rumunii i Węgier odkrył – nieznanе dotychczas we florze Ukrainy – kilka gatunków rodzaju *Quercus*: ilirysko-południowo-europejskiego, *Quercus dalechampii* Ten południowo-wschodnio-europejskiego *Q. polycarpa* Schur oraz śródziemnomorskiego *Q. cerris* L.

Studia nad zróżnicowaniem pionowym i ekologicznym roślinności doprowadziły Profesora do opracowania koncepcji dziesięciu pasów roślinności (stopni wegetacyjnych) w Karpatach Wschodnich oraz dwóch ich wariantów na południowo-wschodnich i północno-wschodnich stokach, ukształtowanych w późnych holocenie. Jego wielkim osiągnięciem jest odkrycie w górach – antropogenicznie nie zmienionych – lasów pierwotnych (pralasów): dębowych (dąb bezszypułkowy), świerkowych, bukowych, jaworowych. Walczył również o poddanie ich należytej ochronie.

Kierując się pracami Walerego Goetla, który sformułował pojęcie *sozologii*, dla określenia funkcji ochronnych przyrody i koncepcją Władimira I. Wiernadskiego o biosferze i noosferze, Stepan Stojko uważa, że w czasie globalnej *antropopresji* na środowisko, ochronę przyrody należy traktować w szerokim kontekście jako naukę o ochronie biosfery. Dla nowej naukowej gałęzi zaproponował termin geosozologia, opracowując jej zasady conceptualne. Ponadto, w ramach tej integralnej nowej nauki, prof. Stojko wyodrębnił subdyscypliny: *fitosozologię*, *zoosozologię*, *pedosozologię*, *hydrosozologię*, *sozologię krajobrazu* i inne.

Dużym osiągnięciem organizacyjnym Jubilata jest zorganizowanie w 1970 roku, pierwszego w Ukraińskiej Akademii Nauk, Zakładu Ochrony Ekosystemów Naturalnych przy Państwowym Muzeum Przyrodniczym UAN we Lwowie, którym kierował przez 25 lat, również po reorganizacji.

W Zakładzie opracowano funkcjonalną klasyfikację terenów chronionych Ukrainy, która stała się bazą teoretyczną dla wydzielenia reprezentatywnych dla różnych części geograficznych całego państwa. Profesor Stojko sformułował konieczność wyodrębnienia pasów roślinności, łączących tereny chronione, da-

jąc im nazwę koniugaty biogeocenotyczne, które dzisiaj nazywamy korytarzami ekologicznymi. W roku 1987, z inicjatywy profesora opublikowano tzw. *Zieloną Księgę*, w której opisano rzadkie fitocenozy Ukrainy, wymagające ochrony.

Organizacja terenów chronionych Zachodniej Ukrainy to dzieło życia Stepana Stojko, które zapewni Mu wdzięczność współcześnie żyjących Ukraińców i przyszłych pokoleń.

Dzięki Jego inicjatywie i pracy w Rejonie Karpackim powstały:

- Karpacki Rezerwat Biosfery,
- Rezerwat Gorgany,
- Parki narodowe: *Karpacki, Synewyr, Użański, Skolivskie Beskidy, Huculszczyzna, Jaworowski (na Roztoczu), Szacki (na Polesiu)*,
- Wspólnie z polskimi i słowackimi uczonymi, zwłaszcza z prof. Zygmuntem Denisiukiem, przyczynił się do powołania pierwszego w świecie polsko-słowacko-ukraińskiego Rezerwatu Biosfery *Karpaty Wschodnie*, włączonego do sieci międzynarodowej MAB UNESCO.

Prof. Stepan Stojko, *Ph.d., Dr.Sc.*, jest Autorem ponad 400 publikacji z dziedziny leśnictwa, fitosocjologii, florystyki, geozologii. W tym: 10 monografii i 3 podręczniki z ochrony przyrody (również jako współautor). Wymieńmy kilka:

- Parki Narodowe i rezerваты przyrody Karpat Ukraińskich (1966),
- Ochrona przyrody Karpat Ukraińskich i terenów przyległych (1980),
- Flora i roślinność Rezerwatu Karpackiego (1982),
- Zielona Księga Ukraińskiej SRR (1987),
- W.I. Wiernadskij – życie i działalność na Ukrainie (1984, 1988),
- Wodne makrofity – indykatory zmian środowiska przyrodniczego (1993),
- The East-Carpathians Biosphere Reserve. Poland-Slovakia-Ukraine (1999)
- Użański Park Narodowy. Znaczenie wielofunkcyjne (2007),
- Dębowe lasy Karpat Ukraińskich. Osobliwości ekologiczne, odnowa, ochrona (2009).

Działalność Profesora Stepana Stojko jest wysoko oceniana na Ukrainie i za granicą. Między innymi jest wyróżniony:

- Złotą Odznaką Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych w Warszawie,
- Tytułem Doktora Honoris Causa nauk agronomicznych i leśnych Uniwersytetu Technicznego w Zvoleniu (Słowacja, 1994),
- Złotym Medalem Petera Josepha Lenné (Rada Europy, Strasburg, 1995),
- Odznaczeniem Bieszczadzkiego Niedźwiedzia (Bieszczadzki Park Narodowy, Polska, 2005),
- Państwową Nagrodą Ukrainy w dziedzinie nauki i techniki (Kijów, 2005),
- Orderem „Za Zasługi” III stopnia dla Ukrainy (Kijów, 2010).

Profesor Stepan Stojko jest człowiekiem życzliwym ludziom i szczęśliwym. Jest Mężem Pani Olgi, która od 63 lat wspólnego życia dba o Niego niezmiennie. Jest Ojcem i Dziadkiem. Kochanym !

Ma wielu Kolegów i Przyjaciół w Czechach, Polsce, na Węgrzech, Rumunii, Rosji i Słowacji.

Wymienimy tylko niewielu (nikogo nie obrażając): Prof. Prof.: Alois Zlatnik, Emil Hadač, Ivan Vološčuk, Ladislav Paule, Kazimierz Zarzycki, Anna Medwecka-Kornaś, Alicja Breyemeyer, Jerzy Gruszczyński, Andrzej Richling, Zygmunt Denysiuk, Stefan Michalik, Andrzej Jaworski, Tibor Simon, Jan Terray, Tomasz Winnicki – i wielu innych.

Stepan Stojko jest ciągle oczekiwanym Autorem naszego czasopisma *Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich*. Jesteśmy zaszczyceni Jego udziałem w pracach Rady Programowej. Życzymy Panu pomyślności, zdrowia i szczęścia, bez którego nie sposób coś osiągnąć.

Ad multos Annos !

Prof. Lidia Tasienkiewicz, Ph.D., Dr Sc.
Państwowe Muzeum Przyrody UAN
Teatralna 18, 79008 Lviv, Ukraina
tasenkevich@yahoo.com
tasen@mail.lviv.ua